

НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ: СОЦИЈАЛНА ЕКОЛОГИЈА
СТУДИЈСКИ ПРОГРАМ: ВАСПИТАЧИ - ТРЕЋА ГОДИНА
ПРЕДАВАЊЕ ПО РАСПОРЕДУ: УТОРАК, 21.04.2020.
НАСТАВНИК: Проф. др Јован Базић

20. Субјекти еколошке политике

Принципи, програмски циљеви еколошке политике и мере за њихово остваривање претпостављају постојање и активности њених субјеката. Постојање субјеката еколошке политике произилази из самог појмовног одређења еколошке политике као свесне и организоване делатности која има за циљ усмеравање односа друштва и природе ради очувања потребне еколошке равнотеже. *Полазећи од оваквог схватања еколошке политике може се прихватити да се субјектима еколошке политике могу сматрати сви субјекти политичког живота једне друштвене заједнице* (без обзира на то да ли је еколошка политика њихова основна делатност или је њихово интересовање за решавање еколошких проблема „додатак“ њиховој општој политичкој активности или политичкој активности у појединим сферама друштвеног живота) *ако учествују на било који начин у конципирању и остваривању еколошке политике чији је циљ очување и унапређивање животне средине.*

Ако се и пође од оваквог (широког) схватања субјекта еколошке политике, онда је јасно не само да је њихов број релативно велики, већ да он и варира од једне до друге државе и да је домет појединих од њих различит, најчешће одређен друштвено-економским и посебно политичким системом појединих држава. Наиме, начин партиципирања поред државе, осталих субјеката еколошке политике у држави, у име (и) у оквиру организације државне власти зависи од политичког система. Може се прихватити да „демократски карактер политичког система више погодује успостављању еколошки пожељног и здравог односа човека и друштва према природи него недемократско устројство државе и политичких институција.“ Зато се с правом указује да демократски или недемократски карактер политичког система одређујуће утиче и на карактер еколошке политике, а да монополизам у присвајању природе тежи да доведе и до монополизма у решавању еколошких проблема и најчешће у њиховом решавању на незадовољавајући начин.

Међутим, иако се указује да број субјеката еколошке политике варира од једне до друге државе, у зависности од њихових особености, посебно од њихове политичке организације, постоји потреба да се укаже на основне субјекте еколошке политике, који постоје или треба да постоје у свакој држави. *Делатност државе, као субјекта еколошке политике је значајна, али није довољна. Напротив, како се често указује на остваривање одрживог развоја уз истовремену заштиту животне средине, потребно је ангажовање шире јавности, политичких и друштвених организација и група.* У контексту оваквог приступа одређивању субјеката еколошке политике, чинимо осврт на следеће од њих: *државу, предузеће* (привредне субјекте), *стручне организације за заштиту и научне*

институције и асоцијације за заштиту животне средине, политичке странке и неке од популационих група.

2. *Држава*, као субјект еколошке политике има значајну улогу у очувању животне средине. Држава ради остваривања одрживог развоја и вишег квалитета живота, треба да ублажи и укине неодрживе начине производње и потрошње. *Одређујући правце стратегијског развоја она као субјект еколошке политике у њих уграђује и принципе те политике.* Те принципе она даље разрађује, пре свега доношењем правних прописа. Држава остварујући своју функцију у заштити и унапређивању човекове животне средине утврђује „услове и начин обављања привредних и других делатности“ тако да обављање тих делатности не доводи до деградације животне средине и ствара основу за усклађивање активности свих субјеката еколошке политике, како би остваривање ове политике било ефикасно. *Оваква улога државе произлази и из њене улоге у усмеравању друштвеног, а пре свега, технолошког развоја.* Бројни учесници у технолошком развоју доносе одлуке које „никад нису савршено међусобно компатибилне“, а посебно то не морају бити, и нису и са становишта заштите животне средине. Али, оваква њена улога произлази и из њеног односа, њене интеракције, са тржиштем. Наиме, њена делатност треба да допринесе развијању тржишне привреде и не би требало да доведе до деградације животне средине.

У ствари, активност државе као субјекта еколошке политике треба да обезбеди ефикасну и условима примерену заштиту животне средине. Међутим, *заштита животне средине не може бити и апсолутна.* Њена апсолутна заштита од деградације захтевала би обустављање рада свих индустријских постројења, тј. заустављање технолошког развоја, што није прихватљиво. Зато се ради *о потреби правног регулисања услова производње који представљају оптималне услове за еколошки развој уз заштиту човекове средине.* При истицању захтева за остваривањем ових услова и њиховом остваривању треба полазити од схватања да право човека на здраву животну средину, представља право човека на властиту животну средину, и остваривање овог права мора бити основно полазиште и у правном уређивању заштите човекове животне средине, тј. у правном регулисању услова „присвајања природе“, тако да то присвајање обезбеђује како заштиту властите животне основе човека, тако и развој друштва јачањем његове моћи према природи развојем производних снага. Зато, држава не треба само еколошком политиком да обезбеди биолошку основу човековог живота. Она треба да обезбеди и репродукцију природе, јер без те репродукције нема ни остваривања биолошке основе живота човека.

Државе као субјекти еколошке политике треба да обезбеђују, заштиту животне средине не само на својој територији, већ ради очувања јединства екосистема земље оне треба међусобно да сарађују. Наиме, како је речено у *Рио декларацији*, државе треба да сарађују на унапређењу повољног и отвореног међународног економског система који би допринио економском расту и одрживом развоју у свим земљама уз боље решавање проблема деградације животне средине. Међутим, будући да је државна заједница Србија и Црна Гора, као политички субјект врло специфична као државна творевина, због велике самосталности њених чланица Србије и Црне Горе, скоро до њихове пуне суверености, то

постоје многе тешкоће у њеном поимању као субјекта у многим политичким односима, па и као субјекта у остваривању еколошке политике како на националном тако и на глобалном нивоу.

3. Предузећа као привредни субјекти су и субјекти еколошке политике. Наиме, предузеће, као облик организовања рада који представља економску и пословну целину у коме се обавља привредна делатност (производња, промет робе и услуга) ради остваривања добити, *у обављању своје делатности треба да води рачуна и о очувању животне средине.* Таква обавеза предузећа (и других привредних субјеката) установљава се правним прописима, а пре свега законом о предузећу и законом о заштити животне средине, као и другим правним прописима који се доносе на основу ових закона или у оквиру законских прописа којима се правно уређују односи у другим областима друштвеног живота, али и у њима морају да нађу своје место и неке одредбе које се односе и на заштиту животне средине.

Као субјект еколошке политике, предузећа су обавезна фази конципирања производних програма, тј. пројектовања техничко-технолошких процеса да воде рачуна да њихова реализација не доводи до деградације животне средине, или уколико доводи, предвиди поступке отклањања последица те деградације. *У ствари, правним прописима се уређују обавезе предузећа са становишта заштите животне средине, како у коришћењу природних ресурса, тако и у поступању са опасним и штетним материјалом који се јавља као последица производног процеса.* Тиме се правним прописима установљава обавеза предузећа да пре почетка изградње производних капацитета, односно реализације сваког производног програма, ураде стручну студију о утицају тих програма на човекову животну средину и могућности уклањања евентуално штетних последица по ту средину. Како се предузећа односе, и како ће се односити према овим својим обавезама, тј. остварити своју функцију и као субјекти еколошке политике, то зависи од већег броја фактора, почев од техничко-технолошке основе рада у њима па до облика својине у којима послују, и како тај облик својине утиче на однос према природним ресурсима, тј. према захтеву да се у економски рационалном пословању води рачуна и о потреби заштите животне средине.

Предузећа (и други облици привредних субјеката) као субјекти еколошке политике сарађују са државним органима, а пре свега са владом. *У овом смислу се указује на значај јачања улоге бизниса и индустрије у развијању одрживог развоја и заштити животне средине.* Ради тога изналазе се механизми који обезбеђују да се трошкови заштите животне средине уграђују у укупне трошкове а у извештајима о пословним резултатима искажу и показатељи о заштити животне средине. У јачању улоге бизниса и индустрије у развијању одрживог развоја владе подстичу и унапређују технолошку кооперацију међу предузећима ради примене чистије производње, подстичу оснивање и деловање предузећа којима се управља на одржив начин и подржава обуку о аспектима животне средине у управљању предузећима. Као субјекти еколошке политике предузећа, самостално или у сарадњи са владом и другим субјектима еколошке политике, учествују у организовању и финансирању технологија које су здраве по животну средину.

4. *Научне институције и стручне организације* су значајни субјекти еколошке политике. Њихова улога постаје све значајнија са сазнањем да одржив развој претпоставља веће улагање у научна истраживања и научну заснованост у конципирању и остваривању развојних програма. *Научна заснованост развоја претпоставља не само научноразвојна истраживања већ и преношење и интерпретацију њихових резултата творцима политике и менаџерима.* Наиме, она претпоставља и размену података и информација између корисника и оних који доносе одлуке, чиме се стварају услови да резултати научних истраживања постају, и постану значајан инструмент стратегије привредног раста, одрживог развоја, тј. заштите животне средине.

Научне институције као значајни субјекти еколошке политике могу бити организоване, и најчешће су организоване, као установе (као научни институти) а ређе као предузећа. *Оне могу имати као основну делатност активност у заштити и унапређивању човекове животне средине, што је ређе, или је та делатност једна од њихових програмских опредељења и усмерења у научноистраживачком раду.* Међутим, без обзира које место и у ком обиму у њиховим програмима научноистраживачког рада заузима делатност усмерена на проблематику заштите и унапређивања животне средине, њихова делатност има емпиријско-теоријски и практични аспект. Наиме, *у овим институцијама раде се емпиријска истраживања у вези са заштитом и унапређивањем животне средине и теоријско промишљање на основу тих истраживања појединих еколошких проблема са становишта једне или више наука.* На основу научних сазнања и, или и, резултата емпиријских истраживања ове институције могу учествовати и у конципирању програма и мера за решавање појединих еколошких проблема. Њихова делатност финансира се, у основи, на два начина преко ресорних министарстава (за науку и технологију и заштиту и унапређивање животне средине) и на основу посебних уговора о пословној сарадњи са привредним субјектима који имају пословну, а пре свега економску, потребу за такву сарадњу, поступајући по прописима о заштити животне средине. *Као значајан посебан субјект еколошке политике, или у сарадњи са научном институцијама могу бити и научна и стручна удружења, односно разне асоцијације, научника и стручњака из области појединих наука као што су социологија, право, биологија, ветерина, медицина, економија, и др., који се са становишта својих струка и научних дисциплина баве и проблемима заштите и унапређивања животне средине.* Допринос ових асоцијација остваривању еколошке политике одређен је како њиховом спремношћу да изналазе решења за постојеће, и очекиване, еколошке проблеме, али и спремношћу других субјеката еколошке политике, а пре свега државе, да прихвати сарадњу са њима у решавању еколошких проблема.

Субјекти еколошке политике су и *стручне организације и организације за заштиту животне средине.* Стручне организације су институције (организоване као установе или предузеће) које располажу опремом и кадровима за мерење и контролу квалитета воде, ваздуха или земљишта. Ове организације мере степен загађености и о утврђеном стању обавештавају надлежне органе, посебно инспекцијске службе. *Организације за заштиту човекове животне средине* за своју делатност имају проучавање природних добара,

праћење стања у њима и предлажу мере за њихову заштиту. Али, исто тако, ове организације припремају стручне анализе, предлоге и упутства за одређивање мера ради заштите природних добара. У обављању своје делатности оне остварују сарадњу са другим субјектима еколошке политике, посебно са оним које за своју делатност имају заштиту и унапређивање животне средине.

5. *Политичке организације*, посебно ако су организоване као политичке странке јављају се и као субјекти еколошке политике. Као што је познато, основни актери у политичким процесима нису појединци, већ друштвене групе различитих облика организовања, од којих су најзначајније политичке странке. Политичке странке су релативно трајне добровољне политичке организације, чији чланови имају заједничке политичке интересе изражене у заједничкој политичкој идеологији исказаној у програму странке и своју организацију ради освајања и спровођења политичке власти. *Сложена социјална структура, у економски развијеним државама, условљава и разуђену мрежу политичких организација, пре свега политичких странака.* Та сложеност долази до изражаја како у формулисању програма странке, тако и у формулисању стратегије и тактике у борби за освајање власти, тј. придобијање бирача, а и у вршењу власти, ако се власт освоји. У ствари, две су основне функције политичких странака: функција у практичној борби за освајање власти и функција осмишљавања те борбе – стварање идеологије. Идеологија политичке странке је вишеслојна, али, у основи, она има две суштинске компоненте: однос према природи и човеку и циљеве које политичка странка жели да оствари својом организацијом и активношћу чланства.

Политичке странке као субјекти еколошке политике могу се јавити, и јављају се на три начина. *Прво*, у стварању своје идеологије и својих програма, изражавајући свој однос према природи, у савременим условима нарочито, оне не могу да заобиђу еколошке проблеме и начин њиховог решавања. У колико су еколошки проблеми у појединим друштвима присутнији и акутнији, о чијем постојању и потреби решавања постоји сазнање у народу, не могу бити заобиђени у програмима странака. *Странке се према њима одређују настојећи и на тај начин да придобију бираче у својој борби за освајање власти.* *Друго*, уносећи своје погледе у програм и популаришући тај програм, странке, у мањој или већој мери, доприносе развијању еколошке свести. Тиме оне утичу на грађане да се и они на одређен начин јаве као субјекти еколошке политике. *Треће*, ако дође на власт, тј. победи на изборима, онда странка, као владајућа конципира еколошку политику и ради на њеном остваривању правним прописима и организацијом државне власти.

У којој мери су политичке странке субјекти еколошке политике у појединим друштвима то зависи од многих околности, а посебно да ли се ради о једностраначком или вишестраначком систему. *Социјална екологија проучавајући однос друштва, и појединих друштвених група, па и политичких странака, проучава и делатност политичких странака као субјекта еколошке политике.* Анализом програма политичких странака она настоји да сазна да ли је и колико еколошка проблематика у њима нашла место које јој припада с обзиром на егзистенцијални и цивилизацијски карактер ових проблема и потребу њиховог

решавања. Управо овакав приступ у проучавању политичких странака као субјекту еколошке политике, показује да настају седамдесетих година прошлог века и проблем животне средине постављају као један од темељних принципа и циљева своје политичке оријентације. Оне себе представљају као борце за заштиту животне средине, схватају опасност која настаје за ту средину услед брзог индустријског развоја исцрпљивањем природних ресурса и деградацијом екосистема, тј. биосфере. Ове проблеме оне схватају као опасност и будућност савремене цивилизације, третирајући их не као економске већ као политичке, истичући њихову специфичну и оригиналну политичку димензију. У оваквом приступу ове странке проблем деградације животне средине и квалитета живота не посматрају изоловано од других сфера друштвеног живота. Оне указују на повезаност заштите животне средине са питањима реформи у социјалној, културној и образовној сфери друштвеног живота. Међутим, у току свог развоја, посебно кад постају „партије власти“, неке од ових странака, прихватајући идеологију неолиберализма, заштиту животне средине више не условљавају реформом друштвеног и економског система. Ове промене у програмским опредељењима еколошких странака захтевају критичко промишљање са становишта остваривања њихове улоге као субјекта еколошке политике. Са овог становишта потребно је и критичко сагледавање „зелених“, еколошких странака у државној заједници Србија и Црна Гора а посебно у Србији.

6. Ако је политика свесна и организована друштвена делатност усмерена на постизање одређених циљева, онда она претпоставља и укључује у себе и активност људи, па и активност људи у њеном остваривању када она за свој циљ има решење еколошких проблема. *У овом смислу се може говорити о грађанину као субјекту еколошке политике.* Јер, остваривање улоге било ког субјекта еколошке политике претпоставља и активност грађана, њихов однос према еколошким проблемима и њихову спремност, или неспремност, да се укључе у њихово решавање. Међутим, уопштено говорећи, *највећи број грађана је мотивисан да се ангажује у решавању еколошких проблема, како ради очувања услова своје егзистенције тако и ради очувања услова егзистенције свог потомства.* У овом смислу треба схватити и указивање да се питања животне средине најбоље решавају уз учешће свих заинтересованих грађана на одговарајућем нивоу. На националном нивоу сваки појединац треба да има приступ информацијама о животној средини којима располажу јавни органи, информацијама како о угрожавању животне средине тако и могућностима учешћа у одлучивању о отклањању тог угрожавања.

Пуније ангажовање грађана као субјекта еколошке политике постоји у земљама у којима је инаугурисано право на здраву животну средину. *Ово право по свом значају превазилази значај правних оквира у којима је садржано* то је право у непосредној вези са правом на људско достојанство и могућношћу да човек сам чува и одбрани своје достојанство имајући право на здраву животну средину као основе свог опстанка. Међутим, да би људи ово као и друго право остваривали потребно је да буду слободни у исказивању својих посебности и заштићени при излагању и остваривању својих политичких убеђења. Грађани као субјекти еколошке политике, треба да учествују у њеном остваривању и као

припадници одређених социјалних слојева, са својим организацијама. У овом смислу се као субјекти остваривања еколошке политике јављају омладина, жене и земљорадници. Сваки од ових социјалних слојева има своје специфичности у појединим земљама и специфичне облике учешћа у заштити животне средине успостављајући на примеран начин комуникацију са државним органима. Ови слојеви ангажовањем у решавању еколошких проблема (посебно на локалном плану) јачају своју друштвену улогу а држава преко својих органа сарађујући са њима изражава и у области заштите животне средине своју социјалну функцију.

7. Субјекти еколошке политике нису у подједнакој мери заинтересовани за њено остваривање у целини, или у оном њеном делу чије остваривање они треба да обезбеде својом активношћу степен заинтересованости и спремности за ангажовање у остваривању еколошке политике појединих њених субјеката одређен је већим бројем фактора. *Два од тих фактора су сигурно значајнија: еколошка ситуација и сазнање о тој ситуацији, у смислу да ли постоји деградација природне средине и које су, или које могу бити, последице те деградације, и интерес субјеката да се проблеми који настају у таквој еколошкој ситуацији решавају и буду решени.* Тако, на пример, научне и стручне установе, као и субјекти еколошке политике, било да за предмет своје основне делатности имају проблеме животне средине, било да те проблеме имају уз неку другу своју основну делатност, упознате су, у већој или мањој мери, са еколошким проблемима. Оне исто тако изражавају не само интересовање за њихово решавање већ указују, на један или други начин на неопходност решавања тих проблема. Међутим, *привредни субјекти*, посебно производна, али не ретко и прометна, предузећа у тежњи за остваривањем што веће добити, и онда када су упознати са еколошким проблемима, и својим обавезама које из тога произилазе, настоје да избегну понашање у пословању по еколошким нормама. *Политичке странке и држава* (посебно њени органи надлежни за заштиту човекове животне средине) *могу имати различите интересе не само у конципирању, већ и у остваривању еколошке политике.* Тако нпр. ангажовање, или неангажовање, за остваривање еколошке политике може бити, а што је и чест случај, мотивисано како жељом за остваривањем тако и одржавањем политичке власти. У ствари, како ће се ови субјекти еколошке политике понашати зависи од многих околности, не само, и не пре свега, еколошких, већ друштвено-политичких, а те околности се у плуралистичком и демократичком, друштву, релативно брзо мењају.

Међутим, да би сви субјекти еколошке политике својом активношћу доприносили њеном остваривању, она мора бити јасно формулисана. Јасно и потпуно дефинисање еколошке политике треба да се заснива *на схватању да одржив привредни развој и заштита животне средине представљају интегрални део развојног процеса и да се не могу одвојено разматрати.* Али, исто тако у дефинисању еколошке политике, у Србији, треба имати у виду и велику упућеност и везаност људи југословенског простора за природу и њихову егзистенцијалну заинтересованост за очување здраве природне средине. Са становишта таквог приступа потребно је формулисати дугорочну еколошку политику на основу научно засноване еколошке стратегије развоја. У основи те политике треба да се

налазе нове вредносне оријентације и нова „стратегија игре“ са природом „којом би се друштво супротстављало свим уско профитерским мерилима у овој области“.

У оваквом приступу формулисању догорочне еколошке политике треба да нађе своје место и ново схватање развоја а по коме се развојем *не може сматрати просто нагомилавање ресурса и средстава, већ он треба да представља, пре свега и попољшање квалитета људског живота* и ствара могућност „за духовни, морални и материјални напредак сваке људске личности како у својству члана заједнице, тако и на плану сопственог развоја.“ Овакво ново схватање развоја треба да буде конципирано и остваривано полазећи од конкретних услова, могућности и потреба. Оно треба да омогући усклађивање захтева за привредним растом са еколошким захтевима за очувањем животне средине.

8. Субјекти еколошке политике у Југославији, у време њеног постојања, били су одређени уставним и законским одредбама. А како је већ указано у развоју еколошке политике, у Југославији постоје две фазе: од 1972. г. до краја осамдесетих година, тачније до 1992. године, и од 1992. до 2001. *Ове фазе у развоју еколошке политике подударне су са фазама у друштвено-економском развоју Југославије, са фазама у њеном уставно-правном и државном развоју па се зато и те фазе разликују како по концепту политике тако и концепту еколошке политике и њеним субјектима.* Наиме, у првој фази од 1972. год до 1985-6. године концепт еколошке политике произлазио је из суштине политичког система социјалистичког самоуправљања и заснивао се на схватању да самоуправљање ствара претпоставке за „измирење друштва и природе“, али да то измирење не настаје спонтано већ захтева организовану акцију субјективних социјалистичких снага. *Друга фаза* отпочела је крајем осамдесетих година са критичким преиспитивањем концепта социјалистичког самоуправљања и мерама друштвене реформе, која је имала карактер како привредне тако и политичке реформе и довела до напуштања институционализованих облика његовог образовања, и изграђивања друштвено економског система са плурализмом својинских облика доминацијом приватне својине, тржишном привредном и правном државом са поделом власти. И у једној и у другој фази концепт и субјекти еколошке политике примерни су суштини друштвено-економских односа и промена.

Субјекти еколошке политике у Југославији у првој фази њеног конципирања и остваривања (1972 до краја осамдесетих година) били су имплиците одређени Уставом од 1974. године који је инаугурисао „социјалистички самоуправни друштвено-економски и политички“ систем. У том систему ако субјекти заштите и унапређивања животне средине, тј. еколошке политике су: непосредно радни људи и грађани, организације удруженог рада, друштвено-политичке заједнице (федерација, републике, покрајине и општине), месне заједнице, самоуправне интересне заједнице и друге самоуправне организације и заједнице у којима би радни људи и грађани на самоуправној основи требало да усклађују и остварују своје посебне, заједничке и опште интересе. Ефикасна еколошка политика требало је да се остварује и сарадњом свих ових бројних субјеката, али је та сарадња била и недовољна и неефикасна што се негативно одражавало и на остваривање циљева еколошке политике. У

другој фази остваривања еколошке политике, која отпочиње од 1986. године, као њени субјекти могу се означити: држава, привредни субјекти (облици организовања рада, посебно предузећа), научне и стручне институције и асоцијације, политичке странке и грађани и њихова удружења која немају карактер политичких странака.

Реформа привредног и политичког система Југославије која је отпочела 1985/1986. И касније настављена крупним променама у друштвено-економском уређењу, *довела је до значајних промена у области заштите и унапређивања животне средине, тј. у еколошкој политици.* У склопу тих промена приступило се и реформи правног система која је имала за циљ, поред осталог, и правну дерегулацију друштвених односа и успостављање правне државе са битно измењеним функцијама државе у привреди, али и са њеним јасно утврђеним функцијама у друштву. Једна од тих функција државе у друштву, која треба да буде јасно дефинисана је *њена функција у области заштите човекове животне средине.* Функција правне и социјалне државе захтева појачану интервенцију државе у овој области. Држава правно регулише и усмерава активности у појединим подручјима политике на заштити човекове животне средине.

Конституисање Савезне Републике Југославије (1992) као правне државе, на основама својинског и политичког (вишестраначког) плурализма са поделом власти (на законодавну, извршну и судску) праћена је, како смо већ указали, и променама у субјектима еколошке политике. *Те промене се испољавају не само у промени субјеката еколошке политике, већ и у садржају обавеза и улоге коју ти субјекти имају у остваривању еколошке политике произилази из функције државе у привредном и друштвеном животу, и посебно из њене социјалне функције коју има у друштву тржишне привреде.* Остваривањем ове функције држава треба да остварује не само социјално-материјалне услове егзистенције грађана, већ и природно-еколошке услове њихове егзистенције као природно-друштвених бића. Али ту своју функцију правна држава не треба да остварује само својим апаратом. Она треба да потпомаже активност субјеката еколошке политике и да на одређен, демократском друштву примерен, начин координира делатност свих субјеката еколошке политике како би се остварила ефикасна заштита животне средине у датим еколошким у друштвеним условима. У овом погледу од посебног је значаја и промишљање специфичности државне заједнице Србија и Црна Гора, као правне државе и субјеката заштите животне средине (еколошке политике) и однос њених чланица Србије и Црне Горе (као држава са пуним суверенитетом у унутрашњој политици на њиховим територијама) како према заједници држава, тако и према својим обавезама у остваривању еколошке политике.

Социјална екологија, имајући за свој предмет проучавања односа друштва и природе, и у том контексту и однос појединих субјеката еколошке политике према еколошким проблемима, *треба да истражује понашање субјеката еколошке политике у Србији. Предмет њеног проучавања са овог становишта треба да буде како делатност државних органа, тако и политичких странака.* Резултати њених истраживања треба да допринесу критичком сагледавању стања еколошке проблематике и постану основа за

унапређивање како еколошке политике тако и за развој еколошке културе и еколошке свести као претпоставке пунијег ангажовања друштвених група и грађана у решавању еколошких проблема.